

הַעֲרָכוֹת וְדַבְרֵי-בִקְרָת

שִׁירָה לְשִׁמָּה

(קוים לדמותו הפיוטית של דוד שמעוני — ליום הזכרון הראשון)

מאת חיים תורן

אך גמול מעל כל גמול הוא שירה לשמה. (השיר השיר)

א.

שִׁירָתוֹ של שמעוני שירה לשמה היא, הנובעת ממעמקי לב רגיש, רחום וחזון. כל ימיו כמהה נפשו אל מרחקי הרז — למקום שם לא תגיע המולת הריק, כבודלח שם יוכים עמקי המעמקים (יש גם לטבע...), האף על-פיכך עד מה דבקה שירתו בהווייה הישראלית על עצבה, יגונה ושמתה. אין לך חזיון בחיי האומה ביובל השנים האחרון, ששמעוני לא שר ולא הגיב עליו, בכתב ובעל-פה, וכדרכו בחום, באהבה ובכליזין-נפש.

עולמו, כעולמו של כל משורר-אמת, עומד במול החלום, בגבולות האולי. מיטב שיריו הליריים רבי-ההגות, עשירי-הציור והעניגות הנפשי, חצב מלבו במרחבי שדות וכרמים מזהיבים, בין רוכסי הרים עלפי-סוד, הרחק מעיר ומתים משאון כרכים והמולתם. מיטב שיריו יצר בשעות הברוכות של כדירות, בדומיקה העמוקה של ירק עצים, לחש עשבים, ציוץ צפרים ותבלת הריקע, לאור נגהות השקיעה או לפני עלות השחר, עת הכל מחכה לנצורות, הכל מצפה לגאולה (לפני עלות השחר). ביחוד התרפק על הים, אהוב-נפשו, כשהוא שיכור מאור יום זים, מוקסם מרגן האינסוף ומרז הרעננות שהשיבו עליו גלי הים וכולו קשב לשיר כל הזמנים הבוקע ועולה מתוך תמוהותיו. ואולם, גם בתוך אותם ש"י עולמות של הוד חיו וחוסן ודרור (על הגג), הבחינה

עיני וידעה נפשו כי „בוערים שדות ישראל“ וקלטתה אזנו את תלונותיה-תגרסתו
האימת של הכלב על אסוריות-קשיחותו של האדם — תפארת יציריו של
אלהים („סיפור כלב-הים“).

ב.

לכאורה, משורר המכונס אל תוך עצמו, מתבודד בתוך ד' אמותיו, מעבר
לחיים ושואנם, זה „קולט את שיר הווייה צרוף, זקוק בכור החלומות“ („בעליה“).
כל ימיו נשא עיניו אל „אותו הפלאי הנכסף — הטבע“ („מצבה“) וחש כי בצהרי
קיץ, תשואות חוצות וצוחות שווקים „יש תרעד פתאום המית עוגב רסוק“
 („בעצם צהרי קיץ“) והכל עורג וספוג געגועים לא-מרוויים לעולם רחוק, אחר.
לכאורה, משורר המבקש מחסה ומשען בסוד הדממה, שכל הווייתו אומרת
בזשאי, המשוטט בארצות החלום, מקשיב לדפיקת לבו של עולם ומעורר רחמיו
על אלמי-נפש, שכוחי-אל „הענוגים כציץ וענתם כהר“ („הענוגים כציץ“).
משורר-חולם, שגאולת עמו הופיעה לנגדו בדמות „שדה נרחב, בדה בלי גבולות,
ים זהב מנומר בדגניות תכלת“ („מצבה“), אך מה סוערת, גועשת וזועפת בריכת
שירתו במעמיקה. והלא בה ישיר:

לא שרתי לאלה, שנהלם אלם	ושירי לאלה, שיחד עמהם
על מימי מנחות ונאות דשא דשאן,	תעיתי בציה בלי הרף דמי;
שלבם מתעורר עם לזחל כסדרן,	שיחד עמהם בחשכת נדודים
עם ליל כהלכתו הוא נרגע וישן.	הדלקתי אבוקות ממחי דמי.

(שירים, ספר ראשון, תש"ט, עמ' ס')

לא ייפלא, איפוא, שמשורר הדממה ידע גם לזעוק ולשווע ממעמקי לב
זווי ופצוע, אם בשעה ש„הופקר בית ישראל בידי חלאת שטנים“ („מכתב לאי-
שם“) ואם בשעה שחמישה בחורי ישראל אמיצים ורעננים וטהורים יצאו לסלול
דרך, לשתול ולגדל הנטוע ומצאו את מותם „על אחד ההרים, בארץ המוריה“...
 („בארץ המוריה“).

וכשם שידע לזעוק חמס כן היטיב לנחם ולעודד. בימי מסה ובשעות
הקודרות והגורליות ביותר בחיי האומה הטיפף לזקיפות הקומה, לבטחון ולאמונה
בנצח ישראל ונטע בלב את ההכרה הנאמנת כי „הפדות היא בחיך, הישע הוא
באור“ („ברית השחקים“).

ג.

שמעוני המוכיח בשער, המזעיק והמתריע, המייסר והמוקיע חטאים
ופשעים, פשעי הפרס ופשעי החברה, מופיע בכל שיעור קומתו במשליו, שבחלקם
כונסו אל ספרו: „בשבילי הביבר“, משלים וסאטירות. פשוטים ובהירים וחדורים
אירוניה חדה ועוקצת הם משליו המצטיינים בשלוש המידות, שהן להברי רמב"ע
מידותיו של המשל: מלים מועטות, כוונה טובה ודמיון יפה.

שלל נגעי חיינו ונקודות התורפה של ההווי שלנו משמשים טרף למשלי שמעוני. חיצוי המעולפים והשנונים שלוחים אל כל אותם הגילויים שיש בהם כדי להבאיש את ריחה של המולדת ולהאפיל על אורה הטוב והמרענן. ויחד עם זה הריתה רב את ריב עמו, שדמו הופקר וכשה לטבח יובל. הממשל תובע זכות עמו המקופח והמרומה על-ידי אומות העולם העוטות מעטה צדק ויושר ובסתר בפשן יקננו הכחש, המרמה והצביעות.

חכמת חיים עמוקה מקופלת במשליו והם המשך ישר לשיריו הליריים, האידיאליים, הפואימות (תיזכר במיוחד הפואימה המזהירה בכתר שירתו „אשת איוב“), פרקיה הזכרונות ופרקיה הגות רבי-העניין („בתשאי“). מתחת למעטה של הפייטן הענוג מתגלה ההוגה המעמיק והלוחם האמיץ, שניחן בכשרון-הסתכלות חריף ובעוז-רוח.

ד.

שירתו הלירית של שמעוני צלולה ומתונה, כנה ופשטנית ונובעת מניגודים פנימיים וחיצוניים. מרחבי הטבע הנהדרים והארים ברוסיה מולדתו לעומת צמצום עולמו בעיר-מולדתו בברוקלין, הולידו בנפשו משחר נעוריו מעין הרגשה של שניות ותלישות, יגון כרוני ששקע ביסוד מהותו הפיוטית בתקופת-חיי הראשונה. זהלא כה יתודה לפנינו באידיליה „יובל העגלונים“:

קדושה הילדות וקדושים ויקרים כל זכרונותיה —
 מראות הטבע הרוסי וצליליו ספגתי באבי,
 צללי יערות האופל וגאון נהריה העצים,
 דרור ערבנותיה הירוקות חהב שדמותיה הרחבות,
 סערות אביבה המבריק ועצב סתוה הקודר,
 אלם שלגיה בחורף ותוגת אין-סוף מרחביה
 מלאו את לבי על גדותיו —

כפילות אחרת, שהשפיעה על רוחו של המשורר בימי שחרותו — אגדת העבר הישראלי עם קסמי ההד הרומאנטי וההתעלות שבה מול מציאות הווה הריאלי, האפור, החדגוני והמדולדל. כדי לרפא את הקרע שבנפשו והסתירות שבחיי יצא המשורר לנדוד בעולם הגדול והגיע לידי תפיסה קוסמית והגות עליזנה על גאון היקום והדרו, אולם הנדודים, התהיות והטעיות בארצות זרות ובין עמי-נכר חידדו את הרגשת גרותו ויתמותו בעולם, ומראות השגב והיופי של הטבע המתנכר לא השביעו את נפשו, ששאפה לקבע חיוני וממשי ולמנוחה טבעית. שירתו ההוגה נכאים, שבה תססו מרד קובלני ושאיפה עזה לשינויים ותמורות, היתה הבעה נאמנה ומופתית לתלישות התודיה היהודית והיתמות הגלותית בתקופה הרת-מאורעות ותמורות שלפני שחר התחיה והבנין הלאומי.

ה.

בתקופה השנייה של יצירתו, בהיפגש אביבו „עם אביב של אומה מקיצה“ (”מצבה“), חל מיפנה יסודי בהלך-רוחו. ישיבתו בארץ-אבות המתיקה מרירותו; שמש המזרח חיממה את נפשו והוא השמיע את השירה הראשונה על טבע המולדת כמו שהוא, בישימונו הקדח ובהתנערותו לחיים חדשים. המציאות החדשה צמחת כאן מתוך לבטים „חבלי-לידה“ קשים ומרים, גבורה עילאית, מסירות-נפש והעזה חלוצית. מתוך חזויות-חיים וחזויות-יצירה, הלהיבה את המשורר והרטיטה את נימי כינורו, שמשמיע צלילים ענוגים ועמוקים, קסומים-שכורים, רזוי געגועים וסוד. בשורה של אידיליות (”ביער בחדרה“, ”מלחמת יהודה והגליל“, ”כרמית“, ”יובל העגלונים“, ”היורה“, ”לקט“, ”שואונה“, ”מצבה“, ”רסיסי לילה“ ועוד), הרצופות ציורי טבע מרהיבים ומרעננים, הומור צלול ומתיקות נפשית, ביטא המשורר את חרדת הצמיחה והאמונה בהשתרשות הפלאית. בקוים לבביים ובשרטוטים בטוחים תיאר שמעוני את דמות דיוקנם של בוני המולדת, אנשי העמל והחזון, והשמיע באזנו את ניגון-הנפש של אותם חולמים ענווים וטהורים, שבאו לכאן רצוצים, דוויים וסחופים ובלבם חכמיהה אל ”שמש-הזבח הברוכה של ארץ-מולדת נשכחה — לשחקיהתבלת של ארץ-מולדת נשמה“ (”חלוצים“).

האידיליות של שמעוני, לפי קצבן וסיגנונו, הן הימנון לכוח התחדשותה של אומה, לתפארת בלבובה וצמיחתה, „לעוז ועבודה ושאת נעורים רעננים נשפכים כנהרות האביב“ (”ביער בחדרה“); שיר-מזמור לימים גדולים ופלאיים אשר נדמה „כי היה האויר בעצמו אז כולו ספוג שירה“, שירת נצנוצים ראשונים של שחר לאחר ליל ארוך“ (”רסיסי לילה“). ועל כולם שקויות האידיליות אור פנימי, שלווה הראייה ודביקות בנוף מורא-הוד ובמראות הטבע הנשגבים של המולדת, שהמשורר „מצץ את יפים בעיניו ושאב את זהרם, כאילו חפץ לספגם אל תוכו עד יהיו לנפש מנפשו“ (”יובל העגלונים“). וכך היה שמעוני למשוררה הטבעי והעממי של התוויה הישראלית החדשה בדרך הרננה הנפשית ושמחת העמל ופריו, משורר שחותמו אמת ומקורו אהבה ללא מצרים למכורה על קדושתה וחוליה, על נופה ושממותיה.

יזבה המשורר וכשם ששר את שירת התחייה של אנשי החזון והעבודה, כובשי המדבר ומפריחי השממה, אנשי העלייה השנייה, כך שר גם על יתר העלויות ואחרון אחרון — על מלחמת הגבורה והקדושה של יורשי בית חשמונאי. בדביקות, בחום ובענווה שר על ימים עטורי-הקסם והפאר של מלחמת העצמאות. על זוהר החירות ונס הקוממיות של מדינת ישראל.